

бўлган таълим методининг асоси қилиб биз билим ва кўникмаларни эгаллашда лойиҳалаш методининг босқичма-босқич туридан фойдаланишни таклиф қиламиз. Назарий машғулотларда лойиҳалаш методи билан биргаликда намоёиш методидан фойдаланилса тиббий инфор­мацион тизимнинг турли хил хусусиятларини кўриш имкони бўлади.

Замонавий тиббий инфор­мацион тизим коллеж ва бошқа турдаги тизимлар, яъни электрон касаллик тарихи (ЭКТ), ходимларнинг иш вақти жадвали, тиббий ходимнинг автоматлаштирилган иш жойи (АИЖ), статистика ва бошқаларни тўлиқ автоматлаштиришга қаратилган бўлиши зарур.

Самарқанд вилояти ва шаҳрининг турли хил муассасаларида тиббий ходимлар ўртасида анкета сўровномаси ўтказилганда тиббий инфор­мацион тизимдан фойдаланиш кўрсаткичи юқорилиги аниқланди.

Бўлажак кичик мутахассисларни тайёрлашда биз педагогик принцип­ларга асосланган ахборот тизимидан фойдаланишнинг ўқув методикаси ишлаб чиқилди.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, ушбу методда таълим олаётган ўқувчилар берилган вазифани янада чуқурроқ англаб ахборот тизимида тиббий маълумотлар базасидан фойдаланиб тиббий масалаларни мукаммалроқ лойиҳалаштиришди.

Адабиётлар

1. Петруничева О.Ж. Тиббиёт талабаларини тайёрлаш жараёнида ахборот тизимидан фойдаланишнинг мукаммаллаштирилган методикаси. // «Информатика и образование». №4, 2009.
2. Жўраев Р.Х., Цой М. ва б. Лойиҳалаштириш методи. Монография. –Тошкент: 2016, 160-б.
3. Тайлаков Н.И. Информатика дарсларида лойиҳалаштириш методи. Республика илмий амалий конференцияси материали. –Тошкент: Т.Н.Қори Ниёзий номидаги ЎзПФТИ. 2018.

РЕЗЮМЕ

Тадқиқот ишида тиббиёт ходимлари фаолияти жараёнида тиббий ахборот тизимининг замонавий ҳолати ва уни қўллашдаги муаммолар; ахборот тизимини қўллаш билан боғлиқ бўлган тиббий фаолиятнинг асосий турлари ва унинг ривожланганлиги даражаси; кичик тиббий ходимлар фаолиятида ахборот тизимидан фойдаланган ҳолда мавжуд мета­дологик тизимни мукаммаллаштириш йўллари бўйича фикрлар билдирилган.

РЕЗЮМЕ

В работе проанализированы современное состояние и проблемы применения медицинских информационных систем в профессиональной деятельности медработника; выделены основные виды профессиональной деятельности медработника и их развитие, связанное с применением информационных систем. Сформулированы пути совершенствования методической системы подготовки младшего медработника по использованию информационных систем в своей профессиональной деятельности.

SUMMARY

The article analyzes the current state and problems of the use of medical information systems in the professional work of a medical worker; the main types of professional activity of the medical worker and their development related to the use of information systems. Ways of improving the methodical system of training a junior medical worker for the use of information systems in their professional activities are formulated.

O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNI IFODALI O'QISHGA O'RGATISH YO'LLARI VA VOSITALARI

M.Tilavova - katta o'qituvchi

Urganch davlat universiteti

Tayanch so'zlar: oqish, dars, o'quvchi, o'rgatish, badiiy, matn, ifodali, o'qitish usuli, vosita, badiiy asar.

Ключевые слова: чтение, урок, ученик, обучать, художественный, текст, выразительный, способ обучения, средства, произведение.

Key words: reading, lesson, pupil, to teach, a literary, text, expressive, way of learning, means, work.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni badiiy asarlarni ifodali o'qishga o'rgatish asosiy muammolardan biridir. Yuqori sinflarda, kollej va litseylarda olib boriladigan adabiyot darslarida badiiy matnlarni ifodali o'qish ustida ish olib borilsa-da, o'quvchilarning katta ko'pchiligida ifodali o'qishni o'zlashtirmaslik holatlari kuzatilmoqda. Bunga sabab nima?

Olib borilgan tatqiqotlarimiz shuni ko'rsdatadiki, ko'pgina ustoz va murabbiylarimizning o'zlari ham ifodali o'qish texnikasini chuqur o'zlashtirib olmaganlar. Ayniqsa, bu holat yosh mutaxassislar faoliyatida kuzatilayotganligini ko'ramiz. Ba'zi o'quvchi va talabalarda esa badiiy asarlarni ifodali o'qishda tortinchoqlik holatlari kuzatiladi.

Quyida biz ifodali o'qish texnikasi haqida ayrim fikrlarimizni keltirib o'tmoqchimiz.

Ifodali o'qish alohida san'atdir. U kishidagi nutqiy ko'nikma va malakalarga bog'liq holda rivojlanib boradi. Hech kim tug'ma notiq bo'lib tug'ilmaydi. Demak, ifodali o'qishni hamma ham o'rganishi mumkin. Buning uchun ayrim talablar mavjud.

Har bir matnda qanday mazmun aks etganini aniq bilish ifodali o'qishning bosh shartidir. Matnda qanday mazmun aks etgan bo'lsa, uning xos ohangini ham ifodalash zarur bo'ladi. Bunda nafas olish, nafas chiqarish, tovushning rang-barangligi, baland-pastligi, talaffuzdagi o'ziga xosliklar, hatto to'xtam-pauzalar o'z ta'sirini ko'rsatib turadi.

Ifodali o'qishni amalga oshirishda quyidagi texnik va logik vazifalarni bajarish talab qilinadi:

Nutq texnikasi: nafas olish, ovoz, diktsiya. O'quvchilar ifodali o'qish asoslarini egallashlari uchun muhim shartlar

quyidagilardan iborat:

1. Nutq jarayonida nafasni to'g'ri olish va to'g'ri taqsimlay bilish, boshlang'ich sinf o'quvchilariga biror matnni ifodali o'qitishdan oldin sinf o'rtasiga chiqqach, ichidan 5 gacha sanashi kerak. Bunda o'quvchining nafas olishi me'yorlashadi.

2. Ifodali o'qishning asosiy vositalaridan biri ovozdir. Ovoz nafas bilan uzviy bog'lanadi. Shuning uchun o'qituvchi bolalarning ifodali nutqi ustida ishlashni o'z nafasini boshqara olish va ovozdan to'g'ri foydalanishga o'rgatishdan boshlaydi. Ovoz kuchi baland-pastlik, uzun-qisqalik, tezlik, yoqimli-yoqimsizlik xususiyatlari bilan xarakterlanadi. O'quvchilar matn mazmuniga qarab, baland yoki past ovozda o'qishga, nutqda tez, o'rtacha yoki sekin tempni tanlashga, biror tuyg'uni ifodalashga o'rganadilar.

Ovozni sozlash uchun esa unli tovushlarni variantlari bilan aytirish yaxshi samara beradi:

o-a i-e u-o'

Bu unli tovushlarini cho'zib talaffuz qildirish kerak. Diktsiya ya'ni ravshan, burro gapirish ham ifodali o'qishning asosidir.

Biz talabalarga va o'quvchilarga ifodali o'qishni o'rgatar ekanmiz, bu mashqni dars jarayonida bir necha bor takrorlashga erishishimiz lozim.

1. Har bir tovushning to'g'ri artikulyatsiyasi va aniq diktsiya malakasini egallash.

2. Adabiy talaffuz me'yorlarini egallash.

Badiiy asarlarni ifodali o'qishda pauza (to'xtam)ning o'rni katta. Chunki asar g'oyasini, qahramonlarning turli

kayfiyatini, ichki kechinmalarini ifodalashda pauza ham rol o'ynaydi.

Urg'uning ikki turi bo'lib, badiiy asarlarni ifodali o'qishda leksik va logik urg'ularni to'g'ri qo'yib o'qish lozim.

Ohang intonatsiya og'zaki nutqning birgalikda harakat qiluvchi elementlari: urg'u, nutq tempi va ritmi, pauza, ovoq baland-pastligining yig'indisidir. Bu elementlar bir-biriga ta'sir etadi.

Boshlang'ich sinflarda o'qituvchi nasriy asarlarni ham, she'riy asarlarni ham darsda dastlab o'zi ifodali o'qib bersa, o'quvchilarga ham ifodali o'qish usullarini o'rgatsa, asar mazmuni to'liq o'zlashtiriladi. Ayniqsa, mustaqillik mavzusidagi matnlarni ko'tarinki ohanglarda o'qish tinglovchilarda ham yaxshi kayfiyat uyg'otadi.

Ifodali o'qishni o'rganishda suxandonlarning, so'z san'ati ustalarining badiiy o'qishlarini eshitib borish, asar mazmunini keng tushungan holda holatga kira olishni o'zlashtirish ham katta samara beradi.

Har qanday asarni hech bir o'quvchi, hatto o'qituvchining o'zi ham birinchi o'qishda ifodali o'qiy olmaydi. Buning uchun asar bilan dastlab tanishish, so'ng matnni yod olish yoki ma'nosi qiyin so'zlarni izohlash, ovoq sozlash mashqlarini o'tkazish talab qilinadi. Shu tarzda ifodali o'qishga tayyorlanadi.

Boshlang'ich sinflarda maqollarni ifodali o'qishga alohida ahamiyat beriladi. Maqollar- hayotiy tajribalar asosida yuzaga kelgan dono fikrlarning ixcham shakli. Ular she'riy va nasriy tuzilishga ega. Maqollar ona-Vatanni sevishtga, uning har bir qarich yeri uchun kurashishga, kasb-hunar egallashga, mehnat qilishga, to'g'ri so'z bo'lishga, yaxshi odob va oliyjanob xulqli bo'lishga chaqiradi. Maqollar ustida ishlashning quyidagi turlaridan foydalanish yaxshi samara beradi.

a) maqollarni o'quvchilarga ifodali o'qishga va mazmunini ochib berishga o'rgatish.

O'quvchilar 3 guruhga bo'linadi. Har bir guruh 4-sinf darsligidagi maqollarni ifodali o'qishi va bitta maqolning mazmunini tushuntirib berishi kerak.

"Hunar bo'lsa qo'lingda, Non topilar yo'lingda", "Mehnatli non shakar, Mehnatsiz non xazar", "Yoshlikdagi mehnat qarilikda davlat keltirar", "Hunarli er xor bo'lmas", "Ona yurtning-oltin beshiging", "Vatanni qadrini bilmagan, O'z qadrini bilmas", "Oz so'zla-soz so'zla", "Ko'p bilgan oz so'zlar, Oz so'zlasa ham soz so'zlar", "Aql-yoshdan, odob-boshdan", "Odob bozorda sotilmas", "Ilm-aql chirog'i", "Bilim kuchda, Kuch bilimda", "Harchand o'qibsan-bilimdonsan, Agar amal qilmasang-nodonsan", "Do'stsiz boshim -tuzsiz oshim", "Yolg'iz otning changi chiqmas, Changi chiqsa ham dong'i chiqmas", "Do'sting ham til, dushmaning ham til".

b) maqollarni ifodali o'qish, mazmunini misollar bilan ochib berishga o'rgatish.

O'quvchilar 4 guruhga bo'linadi. Har bir guruh uchun ma'lum mavzudagi maqollarni o'qib o'rganish topshiriladi.

1-guruhga "Mehnatsevarlik" haqidagi maqollar.
 "Ahmoqning kulgusi ko'p, Dangasaning-uyquusi"
 "Baxt yalqovga begona"
 "Bekorchidan el bezor, so'zidan ko'ngil ozar"
 "Baxtingga ishonma, barmog'ingga ishon"
 "Bir qo'llab eksang, Ikki qo'llab o'rasan"
 "Bor-bor, ishda bor, Ishlamagan nonga zor"
 "Bersang-olasan, eksang-o'rasan"
 "Birovning bergani-ko'rgulik, Mehnatning bergani-to'yulik"
 "Gap desang qop-qop, Ish desa-betob"
 "Daraxt yaprog'i bilan ko'rkam, Odam -mehnati bilan"
 2-guruhga "Vatanparvarlik" haqidagi maqollar.
 "Baliq suvi bilan tirik, Odam-eli bilan"
 "Begona tuproq-devona tuproq"
 "Bulbul chamanni sevar, Odam- Vatanni"
 "Bulbulga bog' yaxshi, Kaklikka-tog'"
 "Vatan gadosi-kafan gadosi"
 "Vatan uchun o'lmoq sharaf"
 "Vatan qadrini bilmagan o'z qadrini bilmas"
 "Vatandan yiroqlashgan-nomusdan o'lar"
 "Vatani borning baxti bor, Mehnati borning taxti"
 "Yigit g'ami elida, Elning g'ami dilida"
 3-guruhga "To'g'riso'zlik" haqidagi maqollar.
 "Dili to'g'rining yo'li to'g'ri"
 "Yoz yomg'iri loy bo'lmas, O'g'ri aslo boy bo'lmas"
 "Zargar firibgar bo'lsa, oltin zanglar"
 "Tilingni to'g'ri tutolmasang, Dilingni to'g'ri tut"
 "To'ni yomonni it qopar, Ko'ngli yomonni haq topar"
 "To'g'ri boshni egri qilich kesmas"
 "Oz so'zla- soz so'zla"
 4-guruhga "Do'stlik" haqidagi maqollar.
 "Asli dushman do'st bo'lmas, Etakni kessang, yeng bo'lmas"

"Asli dushman yon bermas, Yon qoziqdan son bermas"
 "Asli ora oqarmas"
 "Burgut kuchi-oyog'ida, Odamniki-do'stlikda"
 "Vafoli do'st yo'lga solar, Ig'vogar do'st paydan olar"
 "Davlatning-do'sting"
 "Daraxt-ildizi bilan, Odam-do'stlari bilan"
 "Dushman chaqirsa borma, do'st chaqirsa qolma"
 "Do'st achitib gapirar, Dushman-kuldirib"

c) ifodali o'qish mashqi.
 Guruhdagi har bir ishtirokchi bittadan maqolni ifodali o'qib beradi. O'quvchilar o'qigan maqollariga darslikdan mos asarlarni tanlab, maqolning ma'nosi bilan asarda aytilayotgan fikrning bog'liqligini izohlab beradilar. Masalan, "Elidan ayrilgan yetti yil yig'lar, Vatandan ayrilgan o'lguncha yig'lar" maqoliga Bobur haqidagi "Hidi, tilimi va mazasidan" asarini misol qilib keltiradilar.

Demak, boshlang'ich sinf o'qish darslarida badiiy asarlarni ifodali o'qish o'qituvchidan ham, o'quvchidan ham alohida mahorat va tajriba talab qilar ekan. Bunung uchun har bir mutaxassis o'z ustida tinimsiz ish olib borishi zarur.

Demak, ifodali o'qishni amalga oshirishda yuqoridagi fikrlarimiz siz uchun metodik yordam bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Matchonov S., Shojalilov A., G'ulomova X., Sariyev Sh., Dolimov Z. O'qish kitobi (4-sinf uchun darslik). -T.: «Yangiyul Poligraph Service», 2009.
2. Qosimova K. va b. "Ona tili o'qitish metodikasi" -T.: «Noshir», 2009.
3. To'xliyev.B. Ifodali o'qish. -T.: «O'qituvchi», 2013.

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida badiiy asarlarni ifodali o'qish o'qituvchidan ham, o'quvchilardan ham alohida mahorat va tajriba talab qiladi. Maqolada ifodali o'qishning nutqiy ko'nikma va malakalarga bog'liq holda rivojlanib borishi ko'rsatib berilgan. Uni o'rgatishda texnik va logik vazifalarni bajarish yo'llari keng yoritilgan.

РЕЗЮМЕ

В начальных классах выразительное чтение художественных произведений требует от преподавателя и учащихся специальных навыков и опыта. Статья показывает, что выразительное чтение связано с речевыми способностями и навыками. В ней конкретно показаны приемы как выполнять технические и логические задачи в обучении.

РЕЗЮМЕ

In elementary classes expressive reading of literary-artistic works requires special skills and experience from the teacher and students. The article demonstrates that expressive reading is connected with speech abilities and skills. The author of the article clearly shows how to perform technical and logical tasks in teaching.

SUMMARY